

שז, ח

2. "מחר אני נוסע לירושלים!"

שאלה

התרגשותו של מאיר גואה. אביו הבטיח לו כבר לפני כמה ימים שביום ראשון הוא יקח אותו לירושלים, שם יפגוש את בן דודו עמנואל המתגורר בצרפת והגיע עם משפחתו לביקור קצר בירושלים.

בשבת לאחר תפילת שחרית מיהר מאיר לספר לחבריו דוד ושמואל ואמר להם: "מחר אני נוסע לירושלים לבקר את בן דודי מצרפת!"

החברים שמחו בשמחתו, אך דוד העיר לו שאסור לומר בשבת "מחר אני נוסע" מכיוון שנסיעה זו פעולה האסורה בשבת, והיה עליו לומר "מחר אני הולך", כי הליכה מותרת בשבת.

שמואל חברם לא הסכים, וטען שאסור גם לומר "מחר אני הולך" אם מדובר במקום מרוחק, כשברור שאף אחד לא ילך אליו ברגל וכי ההגעה תהיה ברכב.

מאיר לא הסכים עם חבריו, וטען שכיוון שלא אמר שנוסע ברכב, אין איסור בדבר.

עם מי הדין?

תשובה

הדין עם דוד, אסור לדבר בשבת על פעולות האסורות בשבת שיעשה בימות החול, וזה נקרא "דיבורי חול" האסורים בשבת.

ולכן אסור בשבת לומר "מחר אסע ברכב", וכן אין לומר "מחר אסע" אף ללא הזכרת רכב.

וכתבו הפוסקים שכאשר הפעולה המוזכרת אין בה איסור, למרות שברור שכוונתו לפעולה אחרת האסורה, מותר לומר בשבת שיעשנה למחר. ולכן מותר לומר "מחר אלך", אפילו לעיר רחוקה מאוד ואפילו לארץ אחרת מעבר לים.

הרחבה

הגמרא במסכת שבת (ק"ג.) דורשת מהפסוק "וְדָבָר דָּבָר" שבשבת לא יהיה דיבורו של האדם כביום חול. ומבואר בגמרא (שבת קג.) שאסור לאדם לומר בשבת שהוא יעשה למחר פעולות האסורות בשבת, אלא אם כן יש צד היתר - פירוש הדבר שיש דרך של היתר לעשות פעולה זו למחרת.

ולכן כתבה הגמרא שמותר לאדם לומר שלמחרת ילך לעיר אחרת, מכיוון שאע"פ שאותה עיר היא מחוץ לתחום שבת, מכיוון שאם יהיו "בורגנין" (סוכות שמירה של שומרי השדות) לאורך הדרך - יהיה מותר ללכת גם בשבת.

וכן פסק השו"ע (סי' שז סע' א וסע' ח) שאסור לומר שיעשה דבר למחר כשאסור לעשותו בשבת, ואם יש צד היתר לעשותו בשבת מותר לאומרו בשבת.

ולכן פשוט שאסור לומר בשבת "מחר אסע ברכב", שנסיעה ברכב אסורה בשבת; וכן אסור לומר בשבת "מחר אסע" למרות שלא הזכיר רכב (הרב אלישיב, הלכות שבת בשבת פע"ב הע' 38; הראשל"צ הרב דוד יוסף הלכה ברורה סי' שז אות נו), מכיוון שבדרך כלל כאשר אומרים "אסע" מתפרש הדבר על נסיעה ברכב, וממילא ניכר הדבר שכוונתו לנסיעה האסורה בשבת.

אולם אמירת "מחר אלך" מותרת, מכיוון שיש אפשרויות היתר ללכת אפילו למקום רחוק, כמו שמבואר בגמרא. והורה הרב אלישיב (הלכות שבת בשבת שם) שאפילו אומר "מחר אלך לאמריקה" מותר בשבת, אע"פ שכל מי ששומע מבין שכוונתו לטיסה האסורה בשבת, עדיין מותר מכיוון שהפעולה המדוברת עצמה אין בה דבר איסור.

שז, יז

3. פירסומת בשבת: החוק והאסור

שאלה

בשבת אחר הצהריים, מספר דקות לפני תחילת תפילת מנחה, נכנס אורי לבית הכנסת והתיישב לצד חברו מנחם. הוא פתח את עלון שבת שהיה מונח על השולחן שלפניהם. תוך כדי דפדוף, עיניו של אורי נתקלו במודעה צבעונית שהציעה חופשה כשרה ונעימה בעיר טביליסי שבגיאורגיה.

אורי הראה את המודעה למנחם ואמר: "תראה - פה היינו בחופש הקודם עם כל המשפחה. היה מדהים."

מנחם קימט את מצחו והשיב: "אני לא בטוח שמותר להסתכל במודעות כאלה בשבת. הרי זה מודעה של נופש, וזה שייך לדברים של חול, שאסור לעסוק בהם בשבת."

אך אורי לא התרשם מההערה ואמר: "מה הבעיה? אני רק מסתכל, לא מתכוון לקנות או להזמין כלום עכשיו. סתם נזכר בטיול שהיינו בו."

עם מי הדין?

תשובה

מנחם צודק. חז"ל אסרו קריאת "שטרי הדיוטות" בשבת: פירוש הדבר שאסור לקרוא בשבת כל דבר הקשור לחשבונות, מסחר ועסקים. ואיסור זה קיים גם כאשר אינו קורא לצורך עכשווי, אלא כל קריאה אסורה.

ומודעות על מסחר בענייני מצווה, כגון פרסום על מכירת ספרי קודש - מותר, אך את המחיר אסור לקרוא.

הרחבה

במסכת שבת (קלט:) מבואר בגמרא שאסור לקרוא בשבת שטרי הדיוטות. פירוש הדבר שאסור חז"ל קריאה (אפילו קריאה שאינה מעמיקה) בשבת של כל דבר הקשור לחשבונות, מסחר ועסקים.

וכן פסק השו"ע (סי' שז סע' יג) שאסור לקרוא שטרי הדיוטות בשבת.

בטעמו של איסור זה נאמרו שני טעמים (הובאו במשנ"ב שם ס"ק נא):

דעת הרא"ש שהטעם הוא משום "ממצוא חפצך", שנאמר בנביא (ישעיהו נח, יג): "אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי, וקראת לשבת עונג, וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודברך דבר", ודרשו חז"ל (שבת קיג.) "שלא יהיה דיבורך בשבת כדיבורך בחול", ופירש רש"י (שם: ד"ה שלא) "כגון במקח וממכר וחשבונות".

א. טעם נוסף כתב הר"ן שחששו חז"ל שמא תוך כדי קריאתו יבוא למחוק בשבת.

ולכן אסור לקרוא כל מודעה של מסחר או עסק כל שהוא, ואפילו אם הקורא לא מתכנן לרכוש את אותו מוצר, מכיוון שהאיסור הוא על עצם הקריאה.

ומודעות בענייני מסחר של מצווה כגון מכירת ספרי ותשמישי קודש - מותר לקרוא, שהרי נפסק (משנ"ב סי' שז ס"ק מח) שאין איסור שטרי הדיוטות כאשר מדובר בדבר שאין חשש שיבוא האדם למחוק והוא גם צורך מצווה. כן הורו למעשה הרב ניסים קרליץ (אורחות שבת כב, הע' קצו) ובספר הליכות שבת (סי' שז אות כד), וכן פסק הרב עובדיה יוסף (ע"פ עדות בנו הרה"ר הרב דוד יוסף, הלכה ברורה סי' שז ב"ה אות צג; ע"ש שזה דבר ההלכה האחרון שדיבר אתו קודם פטירתו).